

Г. Л. ФЕДОСОВА, мол. наук. співроб.
(Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НТУ "КПІ"

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 11, с. 141–143

Розглядаються особливості спілкування студентської молоді. Виявляються сталі відмінності в бар'єрах спілкування і причини виникнення комунікативних бар'єрів.

Серед явищ, що ускладнюють взаєморозуміння, а іноді призводять до повного його блокування, провідну роль відіграють бар'єри спілкування. Комунікативні перешкоди трапляються в усіх соціальних контекстах, на всіх етапах взаємодії, торкаються всіх людей незалежно від віку, досвіду, статусу, інтелектуального чи культурного рівня, темперамента і характеру. Але вони залежать від цих чинників, а також від низки зовнішніх факторів, наприклад матеріально-технічного стану установи, де відбувається комунікація, комфортабельності місця перебігу комунікативного процесу, навіть природних умов під час спілкування тощо.

У студентів комунікативні бар'єри мають певну специфіку з багатьох причин. Вони безпосередньо залежать від віку студентів, яким ще властива сором'язливість; вони вже не діти, проте ще й не дорослі; вони тільки вчаться ефективному спілкуванню, від якого залежатиме їх подальший професійний успіх, повноцінне сімейне життя, вдала кар'єра і загалом самореалізація в суспільстві. Особливості спілкування студентської молоді стосуються і їх мови (наприклад, сленгу — не тільки суто неформального, а й професійного, термінологічного) — лексика та семантика їх мови відрізняється від лексики та семантики людей зрілого віку або, наприклад, школярів, хоча й має риси цих двох вікових груп. Бар'єри спілкування дещо різні у юнаків та дівчат. У подальшому ми побачимо гендерні відмінності респондентів. Взагалі вивчення комунікативних

ускладнень студентів і надання рекомендацій щодо їх подолання, на наш погляд, є важливою частиною роботи практичного психолога у вищій школі.

Нами було досліджено студентів третього-четвертого років навчання в НТУ "КПІ". Дослідження охоплювало 210 студентів — 120 юнаків та 90 дівчат. При цьому застосовувались такі методи дослідження, як анкетування і тестування.

Доволі часто комунікативні бар'єри з'являються з емоційних причин. Це ускладнює обмін інформацією, впливає на самопочуття та самооцінку комунікатора, спричинює порушення адекватного сприйняття його реципієнтом, іноді робить спілкування неможливим. За методикою діагностики перешкод у встановленні емоційних контактів В. В. Бойко [2] досліджувалось, чи заважають емоції спілкуватися студентам (табл. 1).

Таблиця 1

Наявність перешкод у встановленні емоційних контактів

(% у загальній кількості опитаних)

№ пор.	Наявність емоційних перешкод у спілкуванні	Разом по масиву опитаних	Юнаки	Дівчата
1	Емоції не заважають спілкуванню	7	6	8
2	Наявні окремі емоційні проблеми	13	7	17
3	Емоції заважають спілкуванню	46	40	50
4	Емоції дуже заважають спілкуванню, дезорганізують його	33	46	25

Як бачимо з даних табл. 1, 79 % респондентів емоції заважають ефективно спілкуватися, причому юнакам більшою мірою (86 %), ніж дівчатам (75 %). Це пов'язане з більшою емоційністю дівчат, з їх умінням краще розуміти емоції, більшою здатністю до емпатії та ідентифікації.

Далі за методикою В. В. Бойко [2] було визначено типологію перешкод у встановленні емоційних контактів (табл. 2).

Таблиця 2

Типологія перешкод у встановленні емоційних контактів
(% у загальній кількості опитаних)

№ пор.	Тип перешкоди у встановленні емоційних контактів	Разом по масиву опитаних	Юнаки	Дівчата
1	Невміння керувати емоціями, дозувати їх	41	46	38
2	Неадекватний прояв емоцій	46	27	66
3	Негнучкість, нерозвиненість емоцій	51	60	41
4	Домінування негативних емоцій	28	27	33
5	Небажання зблизитися з людьми на емоційній основі	53	53	54

Серед чинників, що ускладнюють емоційні контакти, основним є небажання студентів зблизитися з людьми на емоційній основі (53 %). Потім ідуть нерозвиненість, негнучкість емоцій (51 %), неадекватний прояв емоцій (51 %). Менше ніж у третини респондентів (28 %) домінують негативні емоції. Отже, наявний великий потенціал для розвитку емоційної сфери, емпатії, здатності людини бути хазяїном своїх емоційних проявів, керувати ними.

У межах дослідження було розроблено анкету, за допомогою якої досліджувались соціально-психологічні особливості комунікативних бар'єрів студентської молоді. Результати анкетування наведені в табл. 3.

Причини, які викликають у студентів комунікативні ускладнення, наведені в табл. 4.

Отже, у результаті дослідження було виявлено соціально-психологічні особливості комунікативних бар'єрів студентської молоді, що навчається в НТУ «КПІ». Було розглянуто категорії людей, з якими саме виникають комунікативні ускладнення (викладачі, товариші у групі, батьки, іноземці, люди високого матеріального статусу, іншого професійного та інтелектуального рівня), а також причини виникнення перешкод у спілкуванні (відмінності в мотивації, інтелек-

Категорії людей, з якими виникають комунікативні бар'єри
(% у загальній кількості опитаних)

№ пор.	Категорії людей, з якими виникають комунікативні бар'єри	Разом по масиву опитаних	Юнаки	Дівчата
У вищому навчальному закладі				
1	Викладачі	32	31	33
2	Студенти своєї групи однієї статі	7	8	5
3	Студенти своєї групи протилежної статі	7	8	5
4	Заступники декана	6	9	2
5	Декан	5	5	4
6	Завідувачі кафедр	4	5	2
7	Студенти старших курсів	4	5	2
8	Студенти молодших курсів	2	3	-
9	Методисти кафедр	2	-	3
У сім'ї				
10	Батьки	25	22	27
11	Брати	11	13	10
12	Бабусі	5	6	5
13	Сестри	4	5	2
14	Дідусі	1	-	2
15	Інші члени родини	1	-	2
З ровесниками в неформальних ситуаціях				
16	На дискотеках	20	27	15
17	У кафе (барах)	16	18	12
18	На вечірках	10	10	10
19	Під час занять спортом	10	10	10
20	У туристичних походах	3	5	-
З іншими категоріями людей				
21	Іноземці	28	29	28
22	Люди, що займають високий соціальний статус	23	27	20
23	Члени трудового колективу	4	5	4
24	Люди інших національностей	4	7	2

туальному, культурному рівні, індивідуально-психологічні особливості, відмінності характерів і темпераментів, мовностилістичні особливості, естетичні вподобання, вік, стать, мораль та ін.). Дослідження виявило також наявність негативного впливу комунікативних бар'єрів на самопочуття та успішність діяльності студентів. Було визначено якості, які, на думку опитаних, заважають їм спілкуватися, а також комунікативні здібності, які вони бажали б розвинути в майбутньому для оптимізації свого спілкування.

У результаті тестування (методики В. В. Бойко за наявності перешкод у встановленні емоційних контактів та визначення стратегії психо-

Таблиця 4

Причини виникнення комунікативних бар'єрів
(% у загальній кількості опитаних)

№ пор.	Причини виникнення комунікативних бар'єрів	Разом по масиву опитаних	Юнаки	Дівчата
	А. Особистісні характеристики			
1	Особливості характеру	54	60	48
2	Різний рівень інтелектуального розвитку	41	38	35
3	Різні інтереси	35	42	27
4	Різні погляди	34	38	30
5	Особливості темпераменту	25	25	25
6	Різні цінності	23	23	23
7	Різні життєві прагнення	18	13	25
8	Стиль спілкування	12	10	15
	Б. Соціально-психологічні характеристики			
9	Вікові відмінності	25	23	27
10	Соціально-майновий статус	19	17	23
11	Професійні відмінності	8	11	3
12	Статеві відмінності	6	6	5
13	Національні відмінності	6	6	5
14	В. Зовнішній вигляд	19	6	27

логічного захисту у спілкуванні) було виявлено також емоційні чинники бар'єрів спілкування студентської молоді, причини комунікативних перешкод, пов'язані з рівнем толерантності, стратегії, яких дотримуються студенти у спілкуванні.

При цьому спостерігався цікавий феномен — студенти схильні приписувати собі миролюбиві-

шу стратегію спілкування, ніж про це свідчать об'єктивні методики дослідження.

Отримані дані можуть стати у пригоді при подальшій роботі зі студентською аудиторією, оскільки відбивають наявну ситуацію в закладах вищої освіти і можуть бути покладені в основу корекційної програми з подолання комунікативних бар'єрів та розвитку комунікативних рис особистості.

Спираючись на дані цього дослідження, можна впроваджувати інтерактивне навчання студентської молоді — соціально-психологічний тренінг розвитку комунікативної креативності, психогімнастичні вправи для вдосконалення комунікативних рис, дискусії, міні-лекції для теоретичної обізнаності студентів, brain-storming з профілактики та подолання перепон у спілкуванні, імаго-терапію, групове та індивідуальне консультування з проблем комунікативних бар'єрів.

Результатом інтерактивного навчання буде підвищення ефективності спілкування, покращення психологічного клімату у студентській групі, створення особистісного комунікативного комфорту кожного студента.

Література

1. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти. — К.: ІЗМН, 1997. — 180 с.
2. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методика и тесты: Учеб. пособие. — Самара: Издат. дом "БАХРАХ", 1998. — 672 с.